

چند فرمان

تاریخی

از پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

محمد علی کریم زاده تبریزی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

مدیر محترم مجله بررسیهای تاریخی

در میان اسناد و فرامین مجموعه آثار خطی اینجانب مقداری از احکام و فرامین رسمی شاهزادگان و حکمرانان ایالات ایران در زمان سلاطین قاجاریه موجود است که از لحاظ نشر مطالب تاریخی و شناساندن سجع مهرها و طغرا-های شاهزادگان قاجار در خور بسی اهمیت میباشد.

این فرامین از لحاظ اهمیت تاریخی همپایه فرامین پادشاهان وقت بوده و چه بسا ممکن است در بعضی موارد تاریخی مهمتر از آنها نیز باشد.

اینک چند عدد از فرامین مزبور را به پیوست ارسال میدارد تا در صورت موافقت در مجله بررسیهای تاریخی چاپ فرمایند.

با تقدیم احترام - محمدعلی کریمزاده تبریزی

چند فرمان تاریخی

از

محمد علی کریم زاده تبریزی

این فرمان از حسینعلی میرزا فرمانفرماست که پسر پنجم فتحعلی شاه بوده و در سال ۱۲۰۳ قمری در قصبه نوا متولد شده است او بیست و شش فرزند داشت که نوزده‌تای آنها پسر و بقیه دختر بودند.

حسینعلی میرزا فرمانفرما عموی محمد شاه بود و از سال ۱۲۱۴ هـ ق بفرمانفرمائی و حکومت فارس منصوب گردید و مدت سی و شش سال بانهایت اقتدار در حوزه فارس و اطراف آن فرمانروائی میکرد و احدی را یارای مخالفت با او نبود پس از مرگ فتحعلیشاه که در سال ۱۲۵۰ هـ ق اتفاق افتاد از موقعیت استفاده کرده و در شیراز تاج بر سر نهاد و خود را حسینعلی شاه

۱- در مورد فرزندان او در جنگ خطی خصوصی خود که از سال ۱۲۹۶ تا ۱۳۰۳ تحریر شده است در ص ۱۸۰ چنین مینویسد (پسر پنجم فتحعلی شاه حسینعلی میرزای فرمانفرماست در سال ۱۲۰۳ روز اضحی در قصبه نوا متولد شد ۲۶ فرزند داشت نوزده پسر - رضاقلی میرزا ملقب بنایب الایاله ۲- امامقلی میرزا ۳- نجفقلی میرزا ۴- نصراله میرزا ۵- تیمور میرزا ملقب به حسام الدوله ۶- شاهرخ میرزا ۷- جهانگیر میرزا ۸- اکبر میرزا ۹- کیخسرو میرزا ملقب به سپه سالار دختر امیر گونه خان زعفرانلوست ۱۰- اسکندر میرزا ۱۱- فادر میرزا ۱۲- محمد کاظم میرزا ۱۳- محمد میرزا ۱۴- کامران میرزا ۱۵- داراب میرزا ۱۶- سلطان ابراهیم میرزا ۱۷- منوچهر میرزا ۱۸- ایرج میرزا ۱۹- طهماسب قلی میرزا و بقیه دختر هستند.

خوانند^۲ و بروایتی بنام خود نیز سکه زد تا اینکه برای تصرف اصفهان بالشکری انبوه بصوب اصفهان روانه گردید از طرفی چون محمد شاه از افکار باطل و سلطنت طلبی عمومی خود باخبر بود در وسط راه اصفهان و شیراز لشکراو را بسختی شکست داد پس از این شکست به شیراز مراجعت کرد و در ارك مستقر گردید و حسینقلی میرزا فرمانفرما را سپاهیان محمد شاه به عجله تعقیب و در شیراز دستگیر و روانه تهران نمودند و محمد شاه او را در تهران باخفت بسیار در برج نوش نزدیک ارك سلطنتی زندانی نمود و سه ماه بعد در اثر ابتلا به بیماری وبا که آن موقع در تهران شیوع پیدا کرده بود در نهایت مذلت و بدبختی جان داد.

۲ - س ۲۸۲ فارسنامه ناصری در مورد سلطنت چندروزه شاهزاده حسینعلی میرزا چنین مینویسد: روز دیگر در شیراز شهرت افتاد که سیاه اعلیحضرت محمدشاه ترك آذربایجان آمده زبان فارسی را ندانند و سردارانها فرنگی است وارد هر جا شوند اهلیش را کشته و اموالش را بغارت می بردند و او باش و کسبه شیراز از این خیر و حشت نموده ازدحام کرده و در شهر و بازار فریاد مینمودند که ما جز حسینقلی شاه خود شاه دیگری را نخواهیم و باز دحام تمام در میدان ارك آمدند و نواب فرمانفرما بالباس سلطنت از ارك در آمده در عمارت کاخ بر اورنگ شاهی نشست و میرزا محمد خان پسر قوام الملک را که مدتی در حبس بود در آورده بطمع خدمتگزاری خلعت داده و منصب کلانتری را باو عنایت فرمود (باز در این صفحه می نویسد) تا اینکه نواب فیروز میرزا و متمدالدوله با اردو از آباءه وارد شیراز شده و نواب فرمانفرما و نواب شجاع السلطنه را از ارك در آورده و بمنصورخان قراهانی سپرده و بایک فوج سرباز و جمعی سواد و شش ارابه توپ روانه تهران نمودند ایضاً بمنزل (کناره گرد) یک منزلی کناره گرد رسانیده و حسب الامر نواب شجاع السلطنه را از دو چشم عاری نمودند تا اینکه نواب فرمانفرما در ۲۶ ماه ربیع الاول ۱۲۵۱ از مرض و بادر تهران بجهان جاوید خرامید (اشاره به لیندسی افسر انگلیسی است که با متمدالدوله بشیراز رفت س ۹۳ تاریخ قاجار علی اصغر شمیم است)

فرمان حسینعلی میرزا فرما نثر ما
باسجع (بلند اختر برج شہی حسینعلی)

محل ہر

حکم والا شد آنکہ عالیجہ رفیع جایگاہ ایہت و عزت ہمراہ مجدت
وفخامت انتبہا و شہامت و مناعت اکتناہ اخلاص و ارادت آگاہ فدوی
عمدۃ الخوانین العظام مخلص عبادت فرجام مقرب الخاقانی محمدنبی خان وزیر
سرکار شو کتہمدار بمعنایات خاص خاطر نواب اشرف والا مخصوص بودہ بدانند
کہ چون عالیجہ رفیع جایگاہ عزت و سعادت ہمراہ فضیلت و کمالات انتبہا
نجابت و مناعت اکتناہ حقایق و معارف آگاہ عمدۃ الفضلاء الگرام شیخ شرف الدین
صدر مملکت فارس از جملہ عبادت کنان و خدمت گذاران و دعا گوینان سرکار
شو کتہمدار است و رعایت احوال او در ہر باب منظور نظر مرحمت گسترو ترفیہ
احوال او ممکنون ضمیر منیر معدلت اثر است لہذا عالیجہ امتثال ہمراہ امر و
مقرر میگردد کہ در ہر باب محبت و رعایت احوال او را منظور داشته برواۃ
موجب او اعم از نقد و جنس کہ دارد و در وصول او سعی تمام و اہتمام بالا کلام
نمودہ بزودی زود برواۃ او را بحیظہ وصول رسانیدہ باو عاید سازد و چون
او را مأمور بتوقف شیراز فرمودیم باید در ہر باب مراقب احوال او بودہ کہ نوعی
مستحسن براو گذران شدہ احترام و رعایت او را منظور داشته ہموارہ مطالب
و مستند عیات خود را عرض و ہر اجابت مقرون دانستہ و در عہدہ شناسند .

تحریراً فی شہر محرم الحرام سنہ ۱۲۲۶

فرمان قهرمان میرزا فرزند عباس میرزا که برادر اعیانی محمدشاه میباشد.

= ۲ =

فرمان قهرمان میرزا

سجع مهر (قهرمان ملک داری از جهان شد قهرمان)

حکم والا شد آنکه عالیشان عزت نشان عبداله بیگ غلام بداند که موافق فرمان قضا جریان سرکار اعلی حضرت اقدس همایون شهریاری دامت سلطنته مقرر است که قریه ینگجه ملک علیجاه خان باباخان از تیول عالیجاه نورعلی خان شاهسون موضوع و داخل ولایت شود و بهره مالکانه آن از عالیجاه نورعلی خان مسترد و عاید آدم عالیجاه مشارالیه گردد لهذا بعالیجاهان امر و مقرر میداریم که بزیارت رقم مطاع خود را محصل دانسته از رکاب مستطاب والا روانه شود و قدغن نماید. عالیجاه مشارالیه بامر قریه مزبوره مداخله نکنند و بهره مالکانه عالیجاه خان باباخان را از مشارالیه گرفته عاید سازد و تخلف نکند مقرر آنکه نورچشم ارجمند کامگار مهدیقلی میرزا بنحو مقرر معمول و مرتب داشته و در عهده شناسند تحریراً فی شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۷

= ۳ =

فرمان امام مقلی میرزا

با سجع مهر

طلوع کرد ز مشرق چو آفتاب جلی - نهال دوحه شاهنشهی امامقلی حکم شد آنکه عالیشان رفیع مکان عزت و صداقت نشان حاجی زمان- بیگ نایب کربت بالاقرین مباحات بوده بداند درینوقت بعرض رسید که یک رأس اسب و موازی پانزده فرد عوامل و مقدار یکصد و هفتاد و هشتاد من گندم در این اوقات محمدعلی و مشهدی ابراهیم و (اسامی دیگر و قیمت متاع آنها برقم سیاق) از قرار تفصیل از مال عالیشان عزت و صداقت نشانان آقا عبدالرحیم و میرزا آقا بزرگ را در خان ریزان و چرمکان سرقت نموده اند و علی الظاهر

برده اند لهذا میباید بعد از حصول آگاهی بر مضمون رقم مطاع اسب و عوامل و گندم آنچه از مال مشارالیه‌ها را برده اند حکماً گرفته رد نموده بعد محمد علی و سایر سارقین را روانه حضور باهرالنور داشته که بتنبیه و تهدید رسیده بعدها ترك دزدی و عمل ناهنجار از آنها شده باشد البته بنحو مقرر مشمول داشته الطاف اشفاق سرکار نواب و الادب باره مشارالیه بسیار است و باید آن عالیشان در این خصوص کوتاهی ننموده و در عهده شناسد. تحریر آفی شهر جمادی الاول سنه ۱۲۵۰

= ۲ =

فرمان ظل السلطان

محل مهر با سجع

(ظل السلطان ۱۳۱۴) در زیر مهر ملاحظه شد صحیح است

عموم مستحفظین و کدخدایان عرض راه از اصفهان الی شیراز در صدور این خطاب مستطاب مستحضر و مستظهر بوده بدانند جناب حسام الوزاره از طهران بطرف شیراز مأموریت دارد بموجب این حکم مطاع امر و مقرر میداریم باید در هر منزل که لازم باشد مستحفظ همراه مشارالیه رفته و کمال مراقبت و مواظبت را بعمل بیاورند که سالماً محترماً بشیراز برسد و بطور احترام و راحت و آسودگی روانه شود و در راه صدمه بمشارالیه نرسد عموم شماها باید نهایت اهتمام را بعمل آورده کوتاهی و غفلت نکنید و حسب المقرر در عهده شناسند. شهر ربیع الثانی ۱۳۱۸.

= ۵ =

فرمان ظل السلطان

محل مهر

سجع مهر (خلف ناصر دین شاه ظل سلطان مسعود - اختر برج شهی گوهر دریای وجود)

چون از موجبات آسایش رعیت و افزایش امنیت آبادی در بلاد استدامت امر حکومت و استقرار در کار نیابت است که مداوم مدخله و الفت با اهالی [ناخوانا]

حسن تملطف و لطف تصرف بکار رود و مقرب الخاقان فدوی استان میرزا حسینخان منشی حضور که سالهاست در استان مبارک تربیت شده با استعدادیکه داشته از اثر توجهات ما سال بسال و روز بروز در نهاد او آثار ترقیات ظهور و بروز یافته بهر خدمت و مأموریت که او را نامزد فرمودیم موافق رأی معدلت آرای ماحرکت نموده خدمات را بخوبی انجام داده از آنجمله يك شعبه از خدمات او تصرفات در عمل و معامله قمشه و اردستان بود و چند سال است که اعمال این مواضع را بخوبی پرداخته عموم اهالی را از خود راضی ساخته که احدی شاکی و متظلم نبوده و بتوجهات هر يك کاملاً بخیزانه مبارک رسیده لهذا محض بقاء انتظامات مواضع مرقومه و رضای رعایا و بذل مرحمت نسبت بمشارالیه در هذاه السنه تنگوزئیل و ما بعدها نیز قمشه و اردستان را بضمیمه مهاباد بمقرب الخاقان معزی الیه سپردیم (مهر پشت فرمان) علیقلی انصاری

این فرمان از پسر ششم فتحعلی شاه حسنعلی میرزا شجاع السلطنه است که در روز جمعه غره ذیحجه سال ۱۲۰۴ تولد یافت گاهی شعر می سرود و در اشعار شکسته تخلص مینمود از شانزده نفر اولاد هفت تن پسر بودند که مشهورترین فرزند او محمد تقی میرزای حسام السلطنه است که در اشعار خود شوکت تخلص مینمود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

-۶-

فرمان حسنعلی میرزا شجاع السلطنه

سجع مهر

(کلب آستان علی ابن موسی الرضا حسنعلی)

حکم والا شد آنکه چون در سنین مسبوقه قریه اسفندیان که از موقوفات مرحمت پناه میرزا حسن متولی رضوی متعلق به [ناخوانا] الانجاب والسعاده سلاتی الاطهار و الاطیاب میرزایان سر کشیک سرکار سعادت نصاب روضه رضیه رضویه علیه الاف الثنا و التحیه میباشد و تا کنون در تصرف دیوانیان بوده لهذا بنا بوفور

التفات در باره ایشان امر و مقرر فرمودیم که در معامله هذه السنه میمونه تنگوزئیل و مابعدها قریه مزبور که محل مزروعی موازی شش زوج است بتصرف مشارالیهها داده که با [ناخوانا] بهر نوع که خواهند خود زرع نمایند و یا باجاره دهند احدی را بر آنها سخن و تعرض نباشد مقرر آنکه کار گذاران سرکار شوکت-مدار قریه مزبور را در هذه السنه بایشان واگذار نموده بهیچوجه من الوجوه در امر قریه مزبور دخل و تصرفی نداشته مزاحم و متعرض نشوند المقرر آنکه عالیجاهان رفیع جایگاهان عزت و سعادت همراهان اخلاص و ارادت آگاهان مقربی الحضرت الوالامستوفیان عظام و کتابت خیریت ارتسام شرح رقم قدر توأم مبارک را در دفاتر خلود دوام ثبت و از شایبه تغییر و تبدیل مصون و محروس دانسته در عهده شناسند. تحریراً فی شهر ربیع الاول سنه ۱۲۴۳

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی

پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی